

EGYHÁZTÖRTÉNELMI ADATOK.

CXXI.

A DÁVID FERENCZ-féle LEGRÉGIBB UNITÁRIUS ÉNEKES-KÖNYVNEK EGY MÁSODIK PÉLDÁNYA.

A korán elhunyt várfalvi Nagy János elég terjedelmesen és ki-merítőleg ismertette ez énekes-könyvet a „Keresztény Magvető“ VI. kötetének 93—126. lapjain 1871-ben „Az unitáriusok énekes-könyveiről“ cz. cikkben. És Nagy János után Szabó Károly, páratlan könyvbuvárunk és kutatónk hasonlóan fölvette „Régi Magyar Könyvtár“-a első kötetébe 342. sz. alatt (Dávid Ferencz) Isteni dicsiretek, imádságos és vigasztaló énekek cz. alatt.

E két szaktudós közleménye után kevés mondani valónk van a kérdéses énekes-könyvről, melynek egy példánya a székelykereszturi unitarius gymnasium birtokában van a Jakab Elek-féle gyűjteményben; a másik a maros-vásárhelyi ref. kollegium könyvtárának sajátja, t.-k. Nemes József ur sziveségéből. Keletkezése idejét pontosan meghatározni nem lehet, minthogy mind a két példány csonka. Szabó Károly hozzávetőleg 1579-re teszi. Ezzel tehát be kell most értnünk, míg egy teljes példány elő nem kerül.

A két példány teljességét illetőleg, tájékozást nyújtanak a hiányzó levelek. A kereszturi példányból Nagy János kimutatása szerint, ezek hiányzanak:

I—XXIV. 117—118, 165—166, 221—222, 429—454, 553—554 lap = 29 levél; a vásárhelyiből: I—XXVI. 211—212, 551—554 lap = 16 levél. Észterint a kereszturi példányból 13 levéllel több hiányzik. A végéről mennyi hiányzik még nem tudhatjuk, az 500-dik lapon megszakad mindkét könyv. — Elöl a lapszámozás I—XCIX-ig római, a 100-tól kezdve arab számjegyekkel van.

A ke eszturi példányból hiányzó részben (429—454.) két éneket találtam, melyeknek szerzője a vers-szakok kezdő betűivel kitétte, irta saját nevét. Egyik 434—437. lapokon „Iffiak éneke“ czimű: Balassi Bálinth; a másik, 442—444. lapokon „Szép vigasztalót ének“-ben: Dóczy Ilona.¹⁾ „Az, ki ezen éneket rendele versekben, gondolkodik magában, mert nincz senkihöz ez földön sok nyomorúsagaban.“ Ez az utolsó versszak.

¹⁾ Dóczy Ilona, Dóczy Gáspár leánya, Dóczy Danián unokája, kihalt családág.

A ma is használatban levő invocatióból betűhiven ide iktatunk egyet összehasonlítás kedvéért.

Vilagosságoknac szent Attya a-
iandekoknac kegyes osztoia,
Menynek és az földnek hatalmas
Wra, te szent egyházadnak gond-
viselőie, örök elete.
Ki szabadital a karhozatból,
az sötetsegnek nagy hatalmassa-
gabol, és be helyesztetel szent
országoban örökösse tevel nagy
kegyelmedből diczősegedben.
Haycz le hozzank szent fülei-
det, es halgasd meg könyörgesin-
ket, oltalmazad mostan igassa-
godat, mutasd meg Isteni nagy
hatalmadat, szent országodat.
Eönczed reank te szent lelke-
det, és tiszticzd meg az mi szive-
inket, vedd el mi elmenknecc ho-
mallyosságat, és az mi lelkünknecc
sok tevelygeset, erőtlenseget.
Esmerhessünk, teged igaz
Istennek, és valhassunk kegyes
Attyanknak, maradhassunk meg
hiven te is kedvedben, neked
szolgahassunk tellyes eltünkben,
öröcke Amen.

Közli
KONCZ JÓZSEF.

LEGUJABB MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETÜNK.

Második Közlemény.

Bodnár a VII. füzetével befejezván vállalatának első kötetét, terjedelmes előszóban mutatja be álláspontját, melyről az egész magyar irodalomtörténetet tekinti. Ismertetvén Nisard és Taine módszerét, az actio és reactio teljesen új elméletét fejti ki, melyre Guyau nyomán ő maga jött reá s melyre mint legszilárdabb alapra építi fel nagy művét. Szerinte a természet minden mozgása rythmikus, egy lépés előre, egy hátra. A szél rohama szüneteket tart, a fa szabályosan inog, a levél szabályosan lebeg stb. Ez a rythmus pedig onnét ered, hogy a mozgás akadályokra bukkan, mert nincs v a c u m, nincs üres tér a természetben. Épen úgy az eszmék világában sincs egyenes mozgás, hanem ritmusos. Az eszme egy nagy lépést tesz előre, egy kisebbet hátra. Ha valamely eszme jobban megragad bennünket, nagyobb lépést teszünk előre, mozgásunk tartósabb lesz, hogy azután szintén nagy legyen a visszahatás. E ritmusos mozgást azzal magyarázhatni meg, hogy az eszmének minden lökéshez pihenésre van szüksége. Ezzel fejthetni meg nemcsak minden ember eljárását, hanem a népek tetteit is . . . Nézzük pl. a protestantismus fölléptét. A renaissance befolyása alatt megtisztult ker. eszme föllépett Németországban. Az új diadalmas eszme rögtön jelentkezett hazánkban is. Az első apostolok Luther hivei valának. Az eszme haladása azonban lassan ment, legalább 40—50 évnél kellett lefolyni, míg az unitarismusig jutott. Ekkor kimerült, elveszté erejét, feltámadt ellene a nemzeti eszme, a fentartó idea, a tekin-tély, a rend, a fegyelem, a kedély, a család, a régi szokások és erkölcsök eszméje. Újra hatalomra jutott a kath. vallás, győzött a tekintély; de már nem tudta megsemmisíteni az eszme összes sikereit, csak egy részét irtotta ki, a többivel megalkudott, egyes-ségre lépett. S maga a catholicismus is igen sok változáson ment keresztül. Megszűnt annyira érzéki és babonás lenni, mint a minő volt; tisztább, modernebb fényben jelent meg.

Ilyen elmélkedéssel fejti ki és alkalmazza az irodalomra is B. az actio és reactio elméletét. Még az irodalmi műfajokra is kiterjeszti. Szerinte az actio kora a lyrai, tanítói és gúnyköltészeté, s az actio és reactio határvonalán emelkedik legmagasabbra a lyra, akkor támad Balassa és Petőfi; míg a reactio korában a hatalmas tehetség jeles epikus vagy kitünő drámairó lesz. Manapság a reactio ko-